

Als men het aan de Vlamingen en de Nederlanders zelf vraagt:

De aanvaardbaarheid van eventueel overheidsbeleid gericht op het betaalbaar houden van de pensioenen

Corijn, M. (2004). *Opvattingen over huwelijk en ouderschap, zorg voor kinderen en voor ouderen. Eerste resultaten van de postenquête 'Bevolking en Beleid in Vlaanderen'* (DIALOG-project). CBGS-Werkdocument 5, Brussel, 53 p.¹

In het najaar van 2003 vroeg het Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudie (CBGS) in de enquête 'Bevolking en Beleid in Vlaanderen' aan ongeveer 4 000 20- tot en met 64-jarige Vlamingen welke maatregelen de overheid in de toekomst kan nemen om de uitbetaling van de pensioenen te garanderen. In 2000 had het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI) in de enquête 'Meningen en Opvattingen over Aspecten van het Bevolkingsvraagstuk' aan bijna 2 000 Nederlanders van 16 jaar en ouder hun voorkeur gevraagd inzake beleidsmaatregelen die de betaalbaarheid van de AOW (Algemene Ouderdomswet, dit is een basispensioen voor mensen die 65 jaar en ouder zijn) kunnen vergroten (Esveldt e.a., 2001).² Dit artikel legt de meningen van Vlamingen en Nederlanders hieromtrent naast mekaar.

zaken een (zeer) belangrijke overheidstaak. Aangezien Vlamingen op tal van vlakken veel van de overheid verwachten, werd hen ook gevraagd om uit een lijst van tien mogelijke overheidstaken de twee meest belangrijke aan te duiden. Uit de resultaten blijkt dat 53% van de Vlamingen de uitbetaling van de pensioenen op de eerste of tweede plaats zet; 43% zet voldoende voorzieningen in de gezondheidszorg voor iedereen voorop. Ook Nederlanders vinden dat de overheid sterk verantwoordelijk is voor de gezondheidszorg voor iedereen (93%) en voor de zorg voor bejaarden (83%).

Wat vindt men prioritair in het overheidsbeleid?

Vlamingen zijn het unaniem eens dat de garantie om de pensioenen te blijven uitbetalen alsook voldoende voorzieningen voor een goede gezondheidszorg absolute prioriteiten zijn in het overheidsbeleid dat de zorg voor kinderen en voor ouderen aangaat. Bijna allen (93%) vinden beide

Hoe kan de werkzaamheidsgraad worden verhoogd?

Als het probleem van de continuïteit van de uitbetaling van de pensioenen wordt vertaald als een probleem waarin de werkzaamheidsgraad moet worden verhoogd (tabel 1), dan wijzen vele Vlamingen op het potentieel aan vrouwelijke arbeidskrachten. In 2002 was in België in de leeftijdsgroep van 15 tot 65 jaar 56% van de vrouwen en 73% van

de mannen beroepsactief en werkte 40% van de vrouwen en 6% van de mannen deeltijds (NIS EAK). Vlamingen vinden dat meer vrouwen moeten worden gestimuleerd om toe te treden tot de arbeidsmarkt en dat mensen die deeltijds werken, gestimuleerd moeten worden om voltijds te werken. Mannen en 50-plussers alsook lageropgeleiden zien vooral een oplossing in het uitbreiden van het deeltijds werken naar het voltijds werken. Ook de meest traditionele katholieken zijn hier voorstanders van. Vrouwen, 20- tot 39-jarigen en hogeropgeleiden verwachten daarentegen meer van een verhoogde deelname van vrouwen aan de arbeidsmarkt. Meer uren werken per week is voor de Vlamingen geen oplossing voor het probleem; hoewel mannen, 50-plussers en traditioneel katholieken deze oplossing meer in overweging nemen. De 38-uren werkweek is een verworven voorrecht dat slechts volgens een minderheid kan worden teruggeschroefd. Meer demografisch georiënteerde oplossingen, zoals meer kinderen krijgen – zodat er op termijn meer arbeidskrachten zijn – en meer buitenlandse werknemers aantrekken – om meer arbeidskrachten te hebben – zijn voor Vlamingen respectievelijk weinig of geen aanvaardbare oplossingen. De levensbeschouwelijke achtergrond komt ook in deze kwestie om de hoek kijken: niet-katholieken hebben minder moeite met het aantrekken van buitenlandse werknemers; regelmatig praktiserende katholieken denken het minst aan een stijging van het kinderaantal als oplossing. Hogeropgeleiden staan meer achter deze demografische oplossingen.

Voor een verhoogde tewerkstelling via de mogelijkheid om mensen ook na de pensioenleeftijd onbepaald beroepsarbeid te laten verrichten, is bij een op de vier Vlamingen een draagvlak.

Hoe kan de uitbetaling van de pensioenen worden gegarandeerd?

Als het probleem van de continuïteit van de uitbetaling van de pensioenen wordt vertaald als een financieel probleem dan zien de Vlamingen maar één oplossing: het vervroegde pensioen afschaffen (tabel 2). Zo'n 45% van de Vlamingen zet deze oplossing op de eerste plaats en daarnaast zet nog eens 24% dit op de tweede plaats. Anders gesteld, binnen de reeks van zes opgegeven mogelijke oplossingen kiest bijna een derde van de Vlamingen voor het afschaffen van het vervroegde pensioen. De maatregel is in zijn algemeenheid voorgesteld, dit is zonder technische details, specifieke voorwaarden of omstandigheden, maar toch blijkt dit de beste of minst slechte oplossing te zijn voor Vlamingen. Vijftigplussers zien in de eerste plaats iets meer het vervroegd pensioen als een oplossing. Gezien hun lage werkzaamheidsgraad – 42% in 2003 – is dit een maatregel die meer dan de helft onder hen niet meer treft, maar enkel hun nog werkende leeftijdsgenoten. Uit het LOVO-onderzoek bij 55- tot 64-jarigen bleek dat men voor vervroegd pensioen kiest omdat men vrij wil zijn om te doen wat men graag doet en omdat het werk te zwaar wordt (Vanderleyden, 2003). Maar ook 44% van de 20- tot 39-jarigen zet de afschaffing van het vervroegde pensioen op de eerste plaats. Deze leeftijdsgroep ziet echter iets meer dan de anderen ook in de eerste plaats een oplossing in het verminderen van de maandelijkse pensioenuitkering en in het laten afhangen van de pensioenuitkering van het aantal kinderen. De levensbeschouwelijke achtergrond speelt ook in deze keuze een rol. Zowel Vlamingen met de meest traditionele achtergrond als niet-katholieken zien de afschaffing van het ver-

Tabel 1.

Gewenste maatregelen om de werkzaamheidsgraad te verhogen (in %)

Maatregel	1° plaats	2° plaats
– Mensen die deeltijds werken, stimuleren om voltijds te gaan werken	45	26
– Meer vrouwen stimuleren om toe te treden tot de arbeidsmarkt	27	40
– Partners stimuleren om meer kinderen te krijgen	16	16
– De werkweek verlengen met vier uur	8	11
– Werknemers uit het buitenland aantrekken	4	6

Bron: CBGS-enquête 'Bevolking en Beleid in Vlaanderen', 2003

vroegde pensioen minder als een oplossing. De eersten verwachten meer van een verhoging van de pensioenleeftijd; de tweede verwachten meer van een verhoging van de sociale bijdragen. Hogeropgeleiden zijn ook meer dan de anderen voorstanders van de afschaffing van het vervroegd pensioen.

Een andere oplossing, die door bijna de helft van de Vlamingen als eerste of als tweede keuze wordt gesteund, is de verhoging van de sociale bijdragen. Vooral veertigers, niet-katholieken en lageropgeleiden denken hieraan. Voor twee andere oplossingen, namelijk een modulering van de pensioenuitkering (hoe meer kinderen men heeft (gehad), hoe hoger het pensioen) en de verhoging van de pensioenleeftijd is veel minder steun. Maar ook hier bepalen leeftijd en levensbeschouwing de keuze. Een vermindering van de pensioenuitkering is voor Vlamingen een uitgesloten zaak.

Vlamingen zijn ook geen voorstanders van solidariteit tussen kinderen en ouders op dit punt: kinderen kunnen niet worden verplicht om hun ouders financieel bij te staan. Inzake tal van andere aspecten geven Vlamingen aan dat het niet de taak van de kinderen, maar wel van de overheid is om voor de zorg voor ouderen in te staan en voor deze zorg ook te betalen (Corijn, 2004; Vanderleyden & Vanden Boer, 2003). Zo vond in dezelfde enquête slechts 19% van de Vlamingen dat als ouders financiële hulp nodig hebben, ze eerst bij hun kinderen moeten aankloppen en dan pas bij de overheid. Vooral hogeropgeleiden vinden dit; vooral niet-katholieken vinden dat dit niet zo hoort. Meer specifiek is bijvoorbeeld meer dan de helft van de 20- tot

64-jarige Vlamingen tegen de bestaande wettelijke regeling inzake de onderhoudsplicht. Ook hier zijn de hogeropgeleiden minder en niet-katholieken minder tegen deze onderhoudsplicht gekant. Bij 55- tot 90-jarige Vlamingen is zelfs 74% gekant tegen de onderhoudsplicht (Vanderleyden & Vanden Boer, 2003).

De steun voor de afschaffing van het vervroegde pensioen sluit aan bij de opvatting van 76% Vlamingen die vinden dat er veel te weinig gebruik wordt gemaakt van de vaardigheden en kennis van ouderen. Vooral hogeropgeleiden vinden dit. Deze steun sluit ook deels aan bij de mening van 42% 20- tot 64-jarigen dat ouderen, gelet op hun vitaliteit, tegenwoordig veel te vroeg met pensioen gaan. Ook dit is vooral de opinie van de hogeropgeleiden. Opvallend is dat een derde van de Vlamingen zich niet uitspreekt over deze laatste stelling. Wellicht kent en erkent men het dynamisme van veel 50-plussers, maar durft men niet openlijk de band leggen met het feit dat ze dit dynamisme niet ter beschikking stellen van de arbeidsmarkt.

De pensioenuitkering mag dus voor Vlamingen zeker niet worden verlaagd. Zelfs als duidelijk wordt gesteld dat men meebetaalt voor maatregelen en voorzieningen die de overheid treft, dan is toch 77% voorstander van een verhoging van de laagste pensioenen. Bijna vier op vijf Vlamingen vinden de laagste pensioenen te laag. Hogeropgeleiden staan hier minder achter.

Indien men in deze problematiek ook de solidariteit binnen de generaties aan bod stelt dan steunt 59% van de 20- tot 64-jarige Vlamingen de opvat-

Tabel 2.

Gewenste maatregelen om de pensioenen te kunnen blijven uitbetalen (in %)

Maatregel	1° plaats	2° plaats
- Het vervroegde pensioen afschaffen	45	24
- De sociale bijdrage verhogen	27	22
- De pensioenuitkering laten afhangen van het aantal kinderen	11	17
- De pensioenleeftijd verhogen	9	18
- De maandelijkse pensioenuitkering verminderen	5	11
- De kinderen verplichten hun bejaarde ouders financieel bij te staan	3	8

Bron: CBGS-enquête 'Bevolking en Beleid in Vlaanderen', 2003

ting dat als de pensioenkosten blijven stijgen er meer solidariteit moet komen van de rijkere ouderen ten voordele van de minder gegoede ouderen. Hogeropgeleiden staan hier minder achter; lageropgeleiden steunen deze idee het meest.

Ook ruim de helft van de Nederlanders vindt dat gepensioneerden moeten meebetalen aan de AOW (tabel 3). Meer dan een derde (38%) vindt het meest aanvaardbaar alternatief dat 65-plussers die een behoorlijk inkomen hebben een AOW-premie moeten betalen; voor 14% is dit een tweede keuze. De verhoging van de maandelijkse AOW-premie is zelfs de meest aanvaardbare maatregel om de pensioenen betaalbaar te houden. Van een verhoging van de AOW-gerechtigde leeftijd en een verlaging van de AOW-uitkering willen de Nederlanders – net als de Vlamingen – weinig weten. De Nederlanders zijn minder dan de Vlamingen voorstander om de pensioenuitkering afhankelijk te maken van het aantal kinderen. Ook in Nederland is er in deze problematiek amper steun voor de idee dat kinderen moeten verplicht worden om hun ouders financieel te steunen.

Spanningen tussen en binnen generaties

De antwoorden van zowel de Vlamingen als de Nederlanders wijzen op potentiële spanningen tussen de generaties, maar ook binnen generaties. Tussen de generaties lopen diverse scheidelijnen. De

vijftigplussers zijn meer dan de anderen voorstander om het vervroegd pensioen af te schaffen. Onder de veertig jaar is men meer voorstander van het verminderen van de maandelijkse pensioenuitkering; boven de veertig jaar is men daar radicaal tegen. Maar meer dan alle anderen zijn veertigers voorstander van een verhoging van de sociale bijdragen. Ten slotte zijn twintigers samen met de vijftigplussers het meest voorstander van een verhoging van de pensioenleeftijd: voor de eersten ligt die pensioenleeftijd nog veraf; voor de laatsten is die nog weinig relevant. Ook in Nederland zijn 65-plussers meer voorstander van het laten werken van mensen tot minstens 65 jaar en van de verhoging van de AOW-leeftijd tot 67 jaar. Ze zijn minder voorstander van het laten meebetalen van de 65-plussers met een behoorlijk inkomen en van een verhoging van de AOW-premie.

Binnen de generaties hebben lager- en hogeropgeleiden, regelmatig praktiserende katholieken en niet-katholieken andere oplossingen voor ogen. Solidariteit van welstellende gepensioneerden voor de minder welstellende vindt veel steun bij de lageropgeleiden – die doorgaans een lager inkomen hebben – maar veel minder bij de hogeropgeleiden die wellicht de welstellende gepensioneerden van later zijn.

Hoewel de eensgezindheid dus groot is, lopen er breuklijnen door. De opinies van de burgers vormen één element in het zoeken naar een oplossing van de problemen eigen aan de toenemende ver-

Tabel 3.

Gewenste maatregelen gericht op het betaalbaar houden van de pensioenen (AOW) (in %)

Maatregel	1° plaats	2° plaats
– Verhoging van de AOW-premie	32	27
– 65-plussers die een behoorlijk inkomen hebben AOW-premie laten betalen	38	14
– Mannen en vrouwen ten minste tot hun 65 ^e laten werken	16	16
– Verhoging AOW-leeftijd naar 67 jaar	9	17
– AOW-uitkering afhankelijk van het aantal kinderen	1	13
– Verlaging AOW-uitkering	2	5
– Kinderen verplichten hun bejaarde ouders te steunen	2	7

Bron: MOAB, 2000, Esveldt et al., 2001

grijzing van onze samenleving. Hun opinies geven een aanduiding van het draagvlak voor oplossingen en van mogelijke breuklijnen.

Martine Corijn

Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudie

Noten

1. CBGS-Werkdocumenten zijn gratis verkrijgbaar op CBGS, Markiesstraat 1, 1000 Brussel.
2. In 2002 werd dit opnieuw gevraagd; resultaten zijn nog niet beschikbaar. Het Vlaamse en het Nederlandse onderzoek maken deel uit van het Europese DIALOG-project (www.bib-demographie.de/ppa/main.htm) waaraan veertien landen deelnemen. Resultaten worden binnenkort gepubliceerd. De vragen en antwoordmogelijkheden zijn niet landspecifiek, maar hebben een zekere geldigheid voor alle deelnemende landen.

Bibliografie

- Esveldt, I., Beets, G., Henkens, K., Liefbroer, A.C. & Moors, H. (2001). *Meningen en opvattingen van de bevolking over aspecten van het bevolkingsvraagstuk 1983-2000*. Den Haag.
- Goyvaerts, K. (2004). Vlucht SN 50-plus naar Benidorm, klaar voor vertrek. *Over.Werk. Tijdschrift van het Steunpunt WAV*, nr 3, jg. 14, pp. 9-18.
- Vanderleyden, L. & Vanden Boer, L. (2003). Ouderen en de Tweede Demografische Transitie. Een signalement vanuit het Leef tijdsOnderzoek Vlaamse Ouderen (LOVO-1), *Bevolking en Gezin* 1, pp. 45-64.
- Vanderleyden, L. (2003). Vrijheid, blijheid. Arbeid en pensionering, de visie van 55- tot 64-jarigen. *Over.Werk. Tijdschrift van het Steunpunt WAV*, nr 4, jg. 13, pp. 141-146.